

LA FARMÀCIA SALA DEL MERCAT DE CARDONA

Maria SALA i ARNAU. Facultat Farmàcia

Andreu GALERA i PEDROSA. Arxiu Històric de Cardona

Anna Maria CARMONA i CORNET. Facultat Farmàcia

1.- Aspectes històrico-sanitaris de la vila de Cardona

De la mateixa manera que a la resta de nuclis urbans del Principat, el segle XIII, significà per a la vila del castell de Cardona un temps de canvi, experimentant un important creixement demogràfic, urbanístic i econòmic que alhora es va traduir en el desenvolupament social dels seus habitants i de les institucions de govern comunals. A partir de la nova realitat urbana, hom distingirà dins el terme del castell de Cardona als habitants de la vila (*ville castrí Cardone* o *ville Cardone*) dels habitants del seu terme o veïnat pròpiament dit (*termini castrí Cardone* o *vicinatus Cardone*). Mentre que els primers eren cavallers al servei dels vescomtes o homes d'ofici; els del veïnat eren els habitants dels masos que es trobaven repartits al llarg i ample del territori que conformava el terme.

Això mateix va tenir la seva traducció a nivell institucional i administratiu. En aquest sentit, l'any 1296, el vescomte Ramon Folc VI (1276-1320) atorgava als habitants de la vila i terme del castell el privilegi de poder triar consellers entre ells, donant-se així forma al sistema de govern comunal que va regir a la vila i terme fins a la segona meitat del segle XVI: la universitat de la vila integrada per un consell de prohoms amb caràcter legislatiu-consultiu i per quatre còsols amb caràcter executiu, i la universitat del terme o veïnat formada per un consell obert que l'integraven tots els habitants del terme i per quatre còsols també.

La transformació experimentada per la vila encara es faria més latent en els dos primers decennis del segle XIV, quan el vescomte Ramon Folc VI va vincular definitivament al títol vescomtal els amplis dominis territorials que la seva nissaga havia aconseguit reunir, de tal manera que ni ells ni els seus successors

els podrien vendre o alienar, fent-se així realitat el vescomtat de Cardona, comtat a partir de l'any 1375 i ducat a partir de l'any 1491. Aquesta unió va significar que el castell de Cardona i la seva vila esdevenien, el primer en el centre polític, administratiu i judicial d'un dels senyories jurisdiccionals més importants del Principat, i la segona, juntament amb Sant Llorenç de Morunys, Solsona i Torà, en seu d'una de les quatre batllies o demarcacions que dividien el territori del vescomtat.

En el cas de la vila de Cardona, aquesta es convertia, de fet ja ho seria des de molt abans com a mercat, en centre administratiu i judicial d'una àmplia mancomunitat de termes castrals i parroquials.

Fou en aquest context que la classe dirigent i la oligarquia municipal van desenvolupar una nova mentalitat, on la conservació de la salut pública era un important element d'equilibri social; molt diferent de l'existent en segles anteriors on els problemes sanitaris s'entenien com una qüestió personal a resoldre per l'individu.

Per atendre aquesta nova necessitat social, els poders públics, sobretot els locals, van establir, entre els segles XIII i XIV, les bases d'una veritable assistència sanitària, entenent-se aquesta com un servei més de la comunitat. Segons aquesta nova mentalitat, els hospitals havien de ser el medi per disminuir el patiment dels malalts, per minorar la pobresa i eradicar la mendicitat, alhora que per a mantenir l'ordre públic. La culminació d'aquest procés de canvi arribaria amb l'associació dels professionals de la medicina, metges i cirurgians, amb les institucions hospitalàries, fet constatable sobretot a partir del segle XV¹.

Malgrat que en els seus inicis els hospitals foren institucions religioses, com és el cas de Cardona, a tot el llarg del segle XIII, van experimentar un procés de secularització fruit de les noves fundacions ordenades pels rics prohoms, tendència aquesta que s'afirmaria a partir del segle següent amb la intervenció dels poders comunals o municipals. Paral·lelament, la vella medicina monàstica va estar substituïda per la ciència mèdica escolàstica que s'impartia des de les Universitats i els Estudis Generals.

La universitat de Cardona manifestaria la seva preocupació vers la salut pública no tan sols en relació amb l'antic hospital de l'almoïna canonical, ampliat entre els anys 1348-1352, sinó també en cercar i contractar professionals de la

medicina qualificats com ara metges, cirurgians o barbers per a que, durant un nombre determinat d'anys i a canvi d'una paga anual, exercissin les seves respectives disciplines entre els vilatans i habitants del terme.

L'any 1331, trobem esmentat al mestre Nicolau, el qual és designat com a metge de Cardona (*magister Nicholay, medicus Cardone*). Per tant, la vila comptava ja amb un metge propi en el sistema de governació comunal. Resta poca documentació en la qual els diferents clavaris i escrivans de la universitat van enregistrar-hi els acords establerts entre els cònsols i els professionals de la medicina que optaven per practicar els seus coneixements a Cardona. Tot i la desaparició de la documentació de la universitat, la informació sobre diversos contractes permeten, si més no, conèixer a grans trets en quines condicions es va portar a terme l'assistència mèdico-sanitària en la vila en el decurs de la segona meitat del segle XIV i tot el XV.

Veiem tot seguit quins foren aquells professionals, els seus noms, la seva titulació, el període de duració del contracte i el pagament que rebien cada any per l'exercici dels seus coneixements:

Metges:

1. **Ramon de Banyeres**, físic (*phísico*). El 3 de juliol de 1375, els cònsols Pere de Vinyoles i Ramon Olivó reconeixien que el clavari Guillem des Corp havia pagat al mestre Ramon de Banyeres 220 sous² per raó del seu ofici. El seu contracte amb la universitat va estar cancel·lat pocs dies després, el 17 de juliol de dit any 1375.

2. **Berenguer Zabater**, físic procedent de Cervera. Va ser contractat el 19 d'agost de 1375 pel període de dos anys (1375-1377) i un salari de 400 sous anuals.

3. **Berenguer Amat**, físic de Cardona. L'1 de març de 1377, reconeixia que el clavari l'havia pagat 200 sous pels serveis que havia fet i devia encara fer en la vila.

4. **Momet Maymó**, jueu originari de Perpinyà i físic. Va ser contractat el 13 de juliol de 1378 per un any (1378-1379) i un salari de 600 sous.

5. **Perfeyt de Vilafort**, jueu procedent de Solsona i físic. Va ser contractat el 21 de setembre de 1379 per l'espai de dos anys (1379-1381) i un salari de 500 sous.

6. **Bendat Astruch**, jueu provinent de Perpinyà i físic. Va ser contractat el 21 de maig de 1381, per un any (1381-1382) i amb un salari de 500 sous anuals.

7. **Perfeyt de Vilafort**, jueu de Solsona i físic. Contractat el 12 de novembre de 1382, perllongant-se per l'espai dos anys (1381-1383) i amb un salari de 500 sous anuals.

8. **Arnau de Vinyes**, metge en medicina (*medicum in medicina*). Va ser contractat, amb data del 31 de desembre de 1414, durant un any i a canvi del pagament de 25 florins. Tanmateix ja exerciria com a metge de la vila des de molt abans, per allà el 1399 com a mestre en arts i batxiller en medicina (*magister in artibus et bacallarius in medicina*).

9. **Arnau de Vinyes**, físic de Cardona. Contractat l'1 de gener de 1419 per un any i el sou de 35 florins d'or. Posteriorment, amb data del 31 de desembre d'aquell any, els cònsols de la universitat reconeixien que per Sant Miquel de setembre havien contractat novament al mestre Arnau, però aquesta vegada per tres anys (1419-1422) i amb el mateix sou.

I novament renovat el 3 de gener de 1422 per l'espai de tres anys (1422-1425) i el salari de 35 florins d'or anuals.

En els anys següents se'l va re-contractant periòdicament:

- l'1 de gener de 1429 per l'espai d'un any (1429-1430) i el sou de 35 florins.

- l'1 de gener de 1430 per un any (1430-1431) i el salari de 35 florins.

- l'1 de gener de 1432 per un any (1432-1433) i el sou de 35 florins.

- el 4 de març de 1433 per un any (1433-1434) i el salari de 35 florins.

10. **Francesc Jaume**, metge (*medicum*). Va ser contractat el 10 de febrer de 1438 per un any (1438-1439) i el sou de 30 florins.

11. **Francesc Jaume**, metge i aleshores resident a Manresa (*medicus quod nunch habitans in civitate Minorise*). Contractat el 27 d'agost de 1439 pel període de tres anys (1439-1442) i el salari de 30 florins anuals.

12. **Francesc Martí**, graduat batxiller en arts i en medicina (*gradano batxeler en arts he en medecina*). Va ser contractat l'11 d'abril de 1443, si bé seria vàlid a partir de l'1 de maig, per només mig any i el sou de 25 florins. El 19 d'octubre de 1444 seria novament contractat per un any (1444-1445) i el salari de 36 florins.

13. **Guillem Mescarell**, batxiller en medicina (*bachallarium in medicina*). Va ser contractat el 29 de maig de 1457, si bé seria vàlid a partir de l'1 de juny, per un any (1457-1458) i el sou de 33 florins.

14. **Gabriel Saurí**, batxiller en medicina. Va ser contractat l'11 d'abril de 1458 per un any (1458-1459) i el salari de 33 florins.

15. **Martí Joan Fontanils**, cirurgià i llicenciat en medicina (*chirurgicum et licenciatum in medecina*). Va ser contractat el 15 de setembre de 1458 per un any (1458-1459) i el salari de 33 florins. Al 17 de juliol de 1459 se'l va tornar a contractar per l'espai de quatre anys (1459-1463) i pel sou de 40 florins anuals.

16. **Jaffuda Albala**, jueu i metge (*iudeum medicum*). Va ser contractat el 22 de desembre de 1459 (1459-1463), si bé ja havia començat l'1 d'octubre, pel període de quatre anys i el salari de 44 florins anuals.

17. **Jaffuda Albala**, metge. Contractat el 15 de març de l'any 1473 per un any (1473-1474) i el sou de 25 florins.

Cirurgians:

1. **Guillem d'Oliveres**, cirurgià de la vila de Cardona (*chirurgicus ville Cardone*). El documenten com a tal entre els anys 1373 i 1379, donat que cada any el clavari de la vila li lliurava dues pagues de 100 sous cadascuna.

Barbers:

1. **Francesc Oveller**, barber de la vila de Cardona (*barbitonsor ville Cardone*). Va ser contractat el 6 de juliol de 1373, per l'espai de dos anys

(1373-1375) i un salari de 300 sous anual. El contracte va estar anul·lat amb data del 25 de gener de 1375.

2. **Francesc Oveller**, barber de Cardona. Contractat el 13 de juny de 1375 per només dos mesos i el salari de 110.

3. **Francesc de Comabella**, barber originari de Manresa. Va ser contractat el 27 d'octubre de 1375, per l'espai de dos anys (1375-1377) i un salari de 300 sous anuals.

4. **Francesc Oveller**, barber de Cardona. Contractat el 4 de maig de 1378, pel període de dos anys (1377-1379) i un salari de 250 sous anuals. I renovat l'1 de gener de 1380 per dos anys (1380-1383), amb el mateix salari.

5. **Francesc Oveller**, barber de Cardona. Contractat el 16 de desembre de 1382 per un any i un salari de 200 sous a pagar per Tots Sants.

Apotecaris:

1. **Jaume Solà**, apotecari de Solsona (*apotecharius ville Celsone*). El 8 de gener de 1377, convenia amb els còsols la seva residència en la vila de Cardona per l'espai de cinc anys (1377-1382), on faria d'apotecari i tindria apotecaria. A canvi, a la fi de cada any, rebria el pagament de 12 florins d'or.

La universitat i els seus còsols garantien l'assistència mèdico-sanitària amb els serveis dels professionals pertanyents a les dues branques principals en què es dividia l'art de la medicina, això era, la física i la cirurgia. Per un costat, trobem el físic o metge teòric que estudiava les malalties del cos, així com els seus remeis; i per un altre, el cirurgià que curava els mals amb operacions.

Així mateix, els còsols també es preocuparen per la branca menor de la cirurgia, els barbers, els quals s'ocupaven de les sagnies i d'extreure les dents. Al costat d'aquests també trobem a l'apotecari: la persona encarregada de preparar i vendre medicines, xarops, aigües, unguents, cataplasmes, herbes i d'altres productes.

Tal volta d'interès dels còsols per cercar professionals de la medicina no era gaire diferent del que manifestaren a l'hora de trobar menestrals d'altres oficis com podien ser fusters o calderers. És a dir, es tractava que la universitat atengués totes les necessitats de la comunitat contractant per això mateix els

operaris d'aquells oficis que feien falta. Tanmateix, entre els professionals de la medicina i els menestrals existiria una diferència qualitativa que es traduïa perfectament en els salaris pagats, així com en la valoració social que rebien.

Així mateix, es constata que, si a la segona meitat del segle XIV, la universitat cercava físics, cirurgians, barbers i apotecaris, a partir del segle XV la seva preocupació es va centrar exclusivament en la figura dels primers, deixant de banda a la resta. Això, però, no vol dir que a la vila no es trobessin barbers ni apotecaris: En el decurs de la primera meitat del segle XV, tenim força ben documentat a l'apotecari Francesc Botxes, fill d'una il·lustre família de vilatans que van servir als vescomtes. Igualment, durant aquests anys també trobem com apotecari de la vila a Antoni Rotger. A la darrera del segle XV, documenten a Joan Camp.

Entre els deures contractuals de físics, cirurgians, barbers i apotecaris, adquiria especial importància, a més del propi exercici de la seva ciència, l'obligatorietat de residir i habitar en la vila, no podent absentar-se d'aquesta sense el permís previ dels cònsols. En el cas contrari, els cònsols prenen mesures tant contundents com l'embargament de tots els béns de l'absent.

Durant el temps del contracte, els físics o metges restaven obligats a visitar als malalts de vila i del terme, exercitant amb ells els seus coneixements de medicina, alhora que cobrant per això un salari just i moderat als visitats. Com a limitació, el físic no podien establir cap mena de societat o pacte amb els apotecaris, mesura aquesta que pretenia evitar els fraus.

A tall de conclusions, podem dir que, a partir de la segona meitat del segle XIV, amb el desenvolupament de les institucions de govern comunals, l'assistència mèdico-sanitària va ser garantida mitjançant la contractació d'un metge, el qual durant un determinat període de temps havia de tenir cura dels malalts de la vila i terme, guarint-los amb els seus coneixements.

Tanmateix, en cap dels contractes establerts per la universitat, s'esmenta la obligació de visitar els malalts de l'hospital de pobres de l'Almoïna de Sant Vicenç. Malgrat els canvis esdevinguts en el si de la societat a l'hora d'atendre els malalts i la seva malaltia, la professió mèdica i la seva pràctica no aconseguïen integrar-se definitivament del tot en les institucions hospitalàries fins molts anys després. En aquest sentit, tot i la preocupació manifestada per la

universitat sobre les condicions de l'hospital de l'Almoïna, aquest continuà essent encara per molt temps només un simple hospital de pobres. Aquesta situació es capgiraria quan, a la segona meitat del segle XVI, la universitat va iniciar la construcció d'un nou hospital (l'actual residència de Sant Jaume) que havia de substituir al vell hospital de la canònica. De l'aleshores ençà, l'exercici de la medicina a la vila va estar vinculat a l'existència d'aquest hospital i a diverses famílies, algunes d'elles veritables nissagues de doctors en medicina.

Pel que fa als apotecaris, la vila comptà sempre amb la presència de dos o tres, nombre aquest que satisfèia les necessitats de la vila (amb una població entorn als 1.000 habitants). Entre aquests trobarem a:

- Francesc Martínez, apotecari, fill de Miquel Martínez, notari de la ciutat de Lleida
- Francesc Ferran, apotecari, casat amb Joana, i pare de dues filles, Jerònima (casada amb Joan Assamort segons consta per capítols signats el 17 de maig de 1562) i Marquesa (maridada amb Joan Olzina segons consta per capítols signats el 25 de maig de 1579);
- Joan Assamort, apotecari, fill de Celdoni Assamort, mercader i Tresorer General del ducat de Cardona, que es va maridar amb Jerònima, filla de d'Antoni Pallarés.

Ja en el segle XVII, trobarem a Pau Coma i la seva apotecaria, situada en la plaça del Mercat, en la que després fou Casa Flotats (actual número 12).

Al costat de Pau Coma, també trobarem a l'apotecari Joan Baptista Santgermà, nat a Prats de Molló on havia exercit com a cirurgià, si bé que intrusament, i resident a la vila de Cardona com a mínim des de l'any 1632 en que obtingué el seu títol després d'haver passat l'examen en presència d'Alvar Antoni Bosser, protometge, i dels apotecaris de Barcelona, Gaspar Silvestre i Josep Martí Miró.

Una bona font per a conèixer els apotecaris existents a la vila en el decurs del darrer quart del segle XVII i la primera meitat del XVIII són les auditories de comptes dels Administradors de l'Hospital de Sant Jaume en les quals trobem els rebuts pels medicaments subministrats als malalts. A partir de la seva lectura, constatem els següents noms:

- 1692/? Ermenter Font, apotecari.
- 1712/1729 Francesc Ametller, apotecari.

1721/?   Joan Casals, apotecari.
1733/1748   Antoni Folch, apotecari.

Juntament amb aquests noms, també documentem als apotecaris Francesc Vidal i Joan Olzina en el primer decenni del segle XVIII.

A més de la farmàcia objecte d'estudi aquí, en els decurs del segle XIX i al començament del segle XX, la vila de Cardona comptava amb les següents farmàcies:

1. *Farmàcia Bofill*: situada als baixos de la casa número 11 de la plaça de la Fira, era propietat de Jacint Bofill Cortada i del seu fill Ramon Bofill i Caballer, farmacèutic, esposat amb Raimunda Oms, continuant després obert a mans de Jacint Bofill i Brujo.

2. *Farmàcia de Ramon Casals i Sitjes*: situada als baixos de la casa número 2 de la plaça de la Fira, era propietat del dit Ramon Casals, passant després a mans de Rafael Font i Torralbas, natural de Sitges i llicenciat en Farmàcia, que, l'any 1907, iniciava l'expedient administratiu per a l'obertura del local.

3. *Farmàcia de Fernando Parés i Goncer*: situada en la casa número 13 de la plaça del Mercat, esdevindria a mans del Llicenciat Antoni Castellà i Ribó, essent coneguda amb el nom de Farmàcia Castellà.

2.-Els Sala fusters i mestres d'obres:

Els orígens de la família Sala s'han de cercar en la primera meitat del segle XVII, en la persona de Jacint Sala, d'ofici fuster, professió aquesta que continuaria el seu fill, Antoni Sala, i el seu nét, Jacint Sala, si bé que aquest últim també es designat per la documentació com a *arquitector* o mestre d'obres. Veiem a continuació les dades que s'han pogut cercar sobre aquestes tres generacions de Sala dedicats a la fusteria i a la construcció.

2.1.- Jacint Sala (doc. 1624~1652)

La primera referència és de l'any 1624, quan, el 20 d'octubre, Jacint comprava de Miquel Olzina (prevere de la mateixa vila, que venia com a marmessor i executor del testament de la difunta Joana Solera de Cardona) un troç de terra

plantada de vinya que la difunta quan vivia, tenia i posseïa al terme de Cardona, a la partida de Segalers pel preu de 30 sous.

Cinc anys després, tornem a trobar a Jacint comprant més terres al veïnat: El 15 de juliol de 1629, comprava de Francesc Bages, pintor de la dita vila, un troç de terra, en part plantat de vinya i en part erm, situat al terme de la dita vila, a la partida de Segalers, pel preu de 38 lliures.

La darrera referència a Jacint és de l'any 1652, en documents que parlen de tractes comercials i on es menciona a Jacint Sala com el tutor i curador de Joan Sala, paraire de pany de la vila de Cardona, fill i hereu universal del seu difunt pare, Joan Sala.

2.2.- Antoni Sala (doc. 1686~1720)

Ens consta que Jacint Sala va tenir un fill de nom Antoni Sala i d'ofici també fuster. La primera referència a Antoni és de l'any 1686, quan el trobem designat com a marmessor en el testament Josep Mercer, corder de la vila de Cardona, ordenat l'1 de novembre, que a més a més l'anomenava curador i tutor de les seves filles. Anys després, el 1693, Antoni i els altres administradors presentaren els comptes de la seva tutoria davant el batlle de la vila.

El mateix any, el 3 d'abril de 1693, Antoni Sala, fuster; juntament amb Francesc Thomasa i Ermenter Font, apotecari, eren designats adjunts dels mostassaf pels cònsols i el batlle. Així mateix, ens consta que Antoni Sala va ser membre del Consell de la universitat entre els anys 1707 i 1709, quan aquest va restar integrat per mateixos membres a causa de la Guerra de Successió (1705-1714). En els anys següents, Antoni fou anomenat racional de la carnisseria, de l'oli i del pa.

Fruit del matrimoni entre Antoni Sala i Caterina (?), van néixer tres fills i un de quart que caldria confirmar: Jacint Sala (n. 1/III/1672) i que continuaria la professió de la família; Celdoni Sala, també fuster; Antoni Sala, estudiant i prevere; i Domènec Sala (?).

2.3.- Jacint Sala (n. 1672-† a. 1720)

L'any 1700, es signaven els capítols matrimonials entre Jacint Sala i Elisabet Pomer. Que ens consti, d'aquesta unió van néixer dos fills i una filla: Domènec Sala (n. 25/XI/1708), l'iniciador de la nissaga dels farmacèutics; Josep Sala; i Francesca. Del primer d'ells en parlarem en el següent capítol, mentre que dels altres dos ho farem a continuació:

Josep (o Joan) **Sala i Pomer** sabem que va ser negociant, esposant-se amb Raimunda Thomasa i procreant a tres fills: Josep Sala, notari de Manresa; Gaspar Sala (?); i Gertrudis Sala.

Francesca Sala i Pomer: es va maridar, l'any 1721, amb Antoni Mitjans, pagès fadrí, fill de Celdoni Mitjans i de Jacinta Mitjans i Escuder, segons capítols signats l'1 d'octubre de 1720. D'aquesta unió, va néixer un únic fill, Antoni Mitjans i Sala (n. 1722 - † 1787), que seria notari de la vila i que es casaria amb la seva cosina, Gertrudis Sala i Thomasa, segons capítols matrimonials signats el 16 de setembre de 1749.

Jacint va continuar l'ofici de la família, però també l'hem trobat esmentat a la documentació com a *architector* o mestre de cases. Una ambivalència aquesta que també s'ha pogut constatar en l'altra gran família de paletes o mestres d'obres de Cardona contemporània als Sala, els Ribera.

Jacint va haver de morir abans de l'any 1720, data aquesta de la signatura dels capítols matrimonials de la seva filla Francesca, on se l'esmenta ja com a difunt.

3.- Els Sala farmacèutics:

Com s'ha dit, un fill de Jacint, Domènec Sala, va estudiar l'art de la farmàcia i obrí una apotecaria a la vila, iniciant-se així la primera generació de la branca dels Sala dedicats a l'ofici de l'apotecaria-farmàcia, perllongant-se en el temps durant sis generacions més:

3.1.- La primera generació: Domènec Sala i Pomer (n. 1708/a.d. 1740/† 1762)
Fill de Jacint Sala i d'Elisabet Pomer, va néixer el 25 de novembre de 1708, essent batejat amb els noms de Domènec Josep Antoni Miquel.

El 1740, el trobem a València, des d'on se'l faria retornar per tal de nomenar-lo apotecari per a la propera campanya militar. D'aquesta manera, el 12 de juny del mateix any, Josep Ortega, Apotecari Major de l'Exèrcit i Examinador, nomenava a Domènec practicant d'apotecari per a l'expedició de Maó.

El 1748, trobant-se a Niça, Gabriel Rivals (Primer Ajudant d'Apotecari Major dels Exèrcits Reials), certificava que havia examinat a Domènec Sala per a

exercir d'apotecari arran la primera expedició a Itàlia, desenvolupant satisfactoriament aquesta tasca per espai de tres anys, aconseguint el càrrec de Segon Ajudant d'Apotecari (que ostentà en el decurs de quatre anys), raó per la qual el considerava apte per a exercir l'art de la farmàcia en qualsevol país com a apotecari.

Després de nou anys i atenent els molts serveis i mèrits prestats en l'exèrcit de campanya com a Ajudant d'Apotecari, Domènec era designat el 6 d'abril de 1749, a Madrid, com a Ajudant d'Apotecari Major dels Hospitals General i de la Passió de la ciutat per Juan Lorenzo Real, Comissari Ordenador dels Exèrcits Reials i Superintendent d'ambdós hospitals.

El 18 de gener de 1750, a Madrid, Joan Minvart (Apotecari Major dels Hospitals General i de la Passió) certificava que Domènec: havia servit al Rei en la darrera guerra d'Itàlia com a Practicant i després com a Segon Ajudant d'Apotecari dels Reials Hospitals de Campanya, exercint el càrrec de cap de la Reial Apotecaria de Noli al Genovesat i en les de Montpellier, Soliers i Aix a França; i que en el decurs del darrer any havia fet de Primer Ajudant d'Apotecari dels Hospitals General i de la Passió de la cort fins el 18 de novembre que cessà per mort dels seus.

Amb els exàmens i certificats de la seva pràctica com a apotecari de l'exèrcit, a més dels corresponents certificats de la puresa de sang dels seus progenitors, Domènec retornaria en el decurs de l'any 1750 a la seva vila nadiua per a fer-se càrrec dels assumptes de la seva casa, portant com a record del seu pas per Itàlia una indulgència apostòlica de Benet XIV amb una relíquia de Nostra Senyora de Loreto.

Al poc temps d'arribar, el 28 de febrer de 1751, es signaven els capítols matrimonials entre Domènec i Raimunda Thomasa, donzella, filla del Doctor en drets Antoni Thomasa i Solsona i de Raimunda Font. El fruit d'aquest matrimoni foren els següents fills: Antoni, Ramon i Domènec (n. 6/IV/1752 - † 27/V/1752), mort nadó; Ramon, Antoni i Domènec (n. 22/VII/1753), que seria apotecari d'ofici; Maria Àngela, Raimunda i Antònia (n. 3/VI/1755); Ramon, Antoni i Domènec (n. 10/I/1758 - † 7/VII/1759), mort nadó; i Maria, Dominica i Raimunda (n. 5/VI/1759).

Mesos després del casament, i potser no tan sols amb la voluntat d'establir la residència del novell matrimoni, sinó també de practicar el seu ofici i obrir una

apotecaria, Domènec comprava la casa que havia estat de les famílies Calvet, Tries i Casades, emplaçada al bell mig de la població, en la plaça del Mercat, pel preu de 540 lliures. A partir d'un establiment més antic regentat per Antoni Folch, Domènec va obrir la seva pròpia apotecaria i exercità el seu ofici en la vila des d'aleshores, atenent la data de fundació d'aquesta en el 12 de novembre de 1751, dia que es formalitzà l'escriptura pública de la compra del casal.

Domènec moriria el 28 d'agost de 1762, a l'edat de cinquanta-quatre anys, designant com a hereu universal dels seus béns al seu únic fill mascle viu: Domènec Sala i Thomasa.

3.2.- La segona generació: Domènec Sala i Thomasa (n. 1753/a.d. 1770/† 1823)
Fou batejat el 20 de juliol de 1753, amb els noms de Ramon Antoni Gervasi Domènec, essent els seus fadrins mossèn Antoni Sala, prevere, i la seva àvia Raimunda Thomasa i Font.

Entre el 20 d'octubre de 1765 i el 3 de desembre de 1767, exercí l'art de la farmàcia com a practicant d'apotecari en la casa i apotecaria que fou de Josep Comas. I després, des del 3 de desembre de 1767 fins el 30 d'octubre de 1770, practicà també en l'apotecaria de Pere Tagell, apotecari vidu resident a la ciutat de Barcelona, segons ho reconeixien, amb data del 8 de novembre de 1770, Josep Bellot, clergue de Barcelona, i el propi Pere Tagell. Ambdós testimonis serien validats el 5 de novembre del dit any (1770) per Pasqual Malagarriga, batlle de la vila de Cardona, per a que, dies després, el 18 de novembre, un cop testimoniada la seva puresa de sang i d'ascendència, les seves virtuts cristianes i la seva aptitud en la pràctica de l'art de la farmàcia, fos examinat per Josep Ferrera i Josep Raffé, atorgant-li la llicència per a poder exercir com a apotecari al Principat i poder tenir apotecaria pública en qualsevol ciutat vila i lloc de Catalunya.

L'1 de març de 1792, els regidors de la universitat de la vila nomenaven a Domènec Sala com a col·lector del Reial Cadastre de la vila i terme estret de Cardona, raó per la qual, amb data del 3 d'abril del mateix any, feia caució del seu valor mitjançant les fermances de la seva mare, Raimunda Sala i Thomasa, i del seu oncle, el notari Antoni Thomasa i Font. Circumstància aquesta que es tornaria a repetir l'any 1793.

Aquesta intervenció en l'administració pública, tindria continuïtat en els afers de l'administració senyorial. Així, el 20 de desembre de 1794, el duc de Cardona

nomenava a Domènec com a nou batlle de la vila, càrrec que exercí fins el desembre de 1796. Anys després, el 18 de març de 1806, Domènec fou novament designat pel duc com el seu procurador a la vila pel termini de tres anys.

El 23 d'agost de 1799, es signaven els capítols matrimonials entre Domènec i Antònia Goncer, filla de Josep Goncer i Castellet i de Maria Anna Badia, de la vila de Cardona. Fruit d'aquest matrimoni fou el naixement de: Raimunda, Maria Àngela i Antònia (n. 2/IV/1801 - † 18/VIII/1802), morta nadó; Ramon, Miquel i Marià (n. 22/V/1804), de professió farmacèutic; Domènec, Ramon i Baltasar (n. 3/VIII/1806 - † 6/IV/1807), mort nadó; Josep Ramon i Miquel (n. 30/VIII/1808), de professió comerciant; i Antoni, Ramon Miquel (n. 8/V/1811), clergue i mestre d'escola.

El dia 6 de març de 1823, amb setanta anys, Domènec moria a la seva casa del Mercat. El difunt havia ordenat testament davant el notari Josep Thomasa i Garrigó, designant com a hereu universal dels seus béns al seu fill primogènit Ramon Sala i Goncer.

3.3.- La tercera generació: Ramon Sala i Goncer (n. 1804/f.d. 1829/† 1864)
Va néixer el matí del 22 de maig de 1804 en la casa pairal del Mercat, essent batejat el dia següent amb els noms de Ramon, Miquel i Marià.

Ramon va cursar estudis superiors a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Cervera. Així, el 18 de març de 1821, a les 9 hores del matí, en el teatre menor d'aquesta i sota la direcció del batxiller Miquel Testagorda, dissertà sobre *El Calórico*, constant com a alumne de Física i Química. Mesos després, el 7 de setembre, rebia el seu diploma per la Universitat de Cervera.

Posteriorment, des del mes de juny de 1824 fins el juliol de 1826, practicà la farmàcia a Barcelona en l'apotecaria d'Isabel Bofill, vídua del Doctor Jaume Bofill, farmacèutic d'aquesta ciutat, regentada aleshores per Ramon Arandas, farmacèutic de la mateixa ciutat. Finalment, el 1829, al jutjat de Solsona, Ramon acreditava els seus testimonis per a justificar la pràctica de la farmàcia.

Val a dir que entretant l'apotecaria de la família seria administrada per Josep Escuder, farmacèutic de vint-i-dos anys d'edat, natural de Monistrol, l'administració del qual consta des del 15 de desembre de 1825.

Arran de la seva estada a Barcelona coneixeria a Antònia Jubès, filla del difunt Bonaventura Jubès, farmacèutic de la Seu d'Urgell, i d'Engràcia Martí, i germana de Josep Jubès i Martí, farmacèutic de Barcelona. El 19 d'abril de 1832, es signaven els capítols matrimonials entre tots dos. Fruit d'aquest matrimoni consten únicament dos fills: Ramon (n. 13/II/1824) i Dominica (n. 1832).

Ramon Sala i Goncer participaria de la vida pública amb postures properes al moviment lliberal favorable a la reina Isabel II i contraries als carlistes. Així, l'any 1833, juntament amb el doctor Ramon Combellas, Tomàs Ribera i Josep Quer, va participar de la comissió anomenada per l'Ajuntament per a preparar els actes festius que havien de seguir al jurament de la successora de Ferran VII. I l'any 1847 va ser Regidor; el 1853, Tinent d'Alcalde; i, el 1854, Alcalde de Cardona, essent substituït per Jacint Bofill, també farmacèutic.

El 30 de desembre de 1864, a l'edat de seixanta anys i ja vidu d'Antònia, Ramon ordenava el seu testament davant del notari de Cardona, Joaquim Thomasa, designant com a hereu universal dels seus béns, a parts iguals, als seus fills Ramon, llavors residint a Barcelona, i Dominica, que vivia a la mateixa vila de Cardona. La mort de Ramon s'esdevindria aquell mateix dia.

3.4.- La quarta generació: Ramon Sala i Jubès (n. 1834/f.d. 1868/† 1890)
Va néixer el 13 de febrer de 1834, cursant estudis a Barcelona: el 30 de setembre de 1861 rebia la qualificació d'aprobat en l'Institut de Barcelona; el 5 de novembre de 1863, rebia el títol de batxiller en Arts pel Rector de la Universitat Literària de Barcelona; i l'any 1865, Ramon era alumne de la Facultat de Farmàcia de la mateixa ciutat. Pel que sembla es va traslladar a la ciutat de Santiago, ja que, el 18 de juny de 1868, rebia el títol de batxiller en Farmàcia pel Rector de la Universitat d'aquesta ciutat amb la qualificació d'aprobat. Finalment, el 19 de setembre de 1868, a l'edat de trenta-dos anys, quan ja passaven quatre anys de la mort del seu pare, Ramon rebia el títol de Llicenciat en Farmàcia pel Ministeri de Foment.

L'any següent, el 25 de maig de 1869, es signaven els capítols matrimonials entre Ramon i Concepció Marés i Pasqual, de vint-i-sis anys i natural de Sitges, si bé que residia a Barcelona, filla de Manuel Marés, doctor en Farmàcia, i de Mercè Pascual. Fruit d'aquest matrimoni fou el naixement dels següents fills: Manuel (n. 7/VI/1872), de professió farmacèutic; Ramon (n. 24/XII/1873 - † 6/X/1875), mort nadó; i Josep (?).

La seva esposa Maria Concepció moriria el 4 de març de 1875. Tanmateix, Ramon no va mantenir la viduetat i es tornaria a esposar en segones noces: el 8 de juny de 1875, es signaven els capítols matrimonials entre ell i Matilde Combellas i Casas, de quaranta-tres anys, natural de Cardona, si bé que residia a Barcelona. El 5 de juliol de 1875, a les 15'30 hores de la tarda, a la parròquia de Sant Francesc de Paula, es va celebrar l'enllaç entre Ramon i Matilde.

A semblança del seu pare, Ramon es va interessar per les activitats públiques, arribant a ser Alcalde de la vila en substitució de Jacint Bofill en el període comprés entre el 10 de novembre de 1869 i el gener de 1870, quan el mateix Jacint Bofill recuperà l'alcaldia. L'activitat pública de Ramon tindria continuïtat com a Jutge de Cardona en un primer període comprés entre els anys 1881-1883 i en un segon entre 1883 i 1885.

Entretant, l'11 de novembre de 1884, Ramon ordenava el seu testament mitjançant el qual llegava l'usdefruit vitalici dels seus béns a la seva segona esposa, Matilde Combellas, i designava l'heretat universal a favor del seu fill Manuel Sala i Marés.

Ramon va morir a les 15 hores de la tarda del 5 de desembre de 1890, a l'edat de cinquanta-vuit anys.

3.5.- La cinquena generació: Manuel Sala i Marés (n. 1872/f.d. 1898/† 1936)
Va néixer a la casa pairal del Mercat a les 9 hores del matí del 5 de juny de 1872, batejant-lo amb els noms de Manuel Ramon Francesc.

Entre els anys 1883 i 1889 va cursar estudis elementals i de batxillerat a Barcelona, al Col·legi Carreras de Sant Gervasi. En el transcurs de 1889-1890, coincidint amb la mort del seu pare Ramon, es va matricular a la Facultat de Ciències Fisicomatemàtiques, Fisicoquímiques i Naturals, continuant després els seus estudis a la Facultat de Farmàcia fins l'any 1896. El 7 de març de 1898, el Secretari General de la Universitat de Barcelona admetia la seva renúncia a la matrícula feta dels cursos 1897-1898 a causa d'haver-se traslladat i matriculat aquell mateix curs a la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Santiago (tal com ja havia fet el seu pare). En els transcurs d'aquell curs acadèmic es va fer soci numerari de l'*Ateneo León XIII* (amb data de l'11 d'abril de 1898). Finit el curs, el 25 de setembre de 1898, s'inscriví per a l'obtenció del Grau de Llicenciatura en la mateixa facultat. Finalment, l'11 d'octubre demostrava la seva

suficiència i el 28 d'octubre, el Ministeri de Foment, li lliurava el títol de Llicenciat en Farmàcia per la Universitat de Santiago.

Coincidint amb els seus estudis, l'any 1891, va ser allistat a l'exèrcit, Cos d'Infanteria, a la zona de Manresa, restant en situació d'excedència (amb permís per a viatjar per tot l'Estat lliurat pel Coronel Cap de Reclutament de la zona de Manresa).

El 6 de juny de 1899, ja de retorn a Barcelona, Manuel es col·legiava amb el número 215 en el Col·legi farmacèutic de la Província. Així mateix, portaria a terme un període de pràctiques a la farmàcia Bofill de Barcelona (els Bofill restaven emparentats amb la madrastra de Manuel, Matilde Combellas, i posseïen la farmàcia de la plaça de la Fira, a Cardona). Val a dir que, l'any 1990, constatem la presència en pràctiques a la farmàcia dels Sala de Francisco Sanz Blanco, de vint-i-vuit anys d'edat, natural de Binefar (Osca).

El setembre de 1905, Manuel es casava amb Maria Bertran i Farré. Fruit d'aquest matrimoni naixeren: Matilde (n. 1908); Manuel (n. 1910); Amadeu (n. 1912); Ramon (n. 1914), de professió farmacèutic; Roser (n. 1915); Jesús (n. 1921); Maria Teresa (n. 1924); i Montserrat (n. 1927).

En els anys següents, Manuel, molt aficionat a la fotografia, combinaria la seva activitat professional amb la seva participació en l'àmbit públic de la vila, com ara ser Regidor de l'Ajuntament, Alcalde els anys 1914-1915, (on participaria d'actes com la celebració del bicentenari de la capitulació de Cardona i dels Jocs Florals de Cardona) i Jutge el 1922.

Dues instantànies de l'Alcaldia de Manuel Sala: la inauguració de la font monumental de la Fira de dalt i la celebració dels Jocs Florals arran la celebració del bicentenari de la rendició de Cardona el 1714, en la Festa Major de 1914.

Fou en aquest darrer any de 1922, amb data del 30 de març, quan Manuel va sol·licitar la vacant de farmacèutic titular de la vila, però l'escollit fou Antoni Castellà i Ribó. La resolució va ser apel·lada amb data del 14 de juny per Manuel davant l'Alcaldia i del Govern Civil.

Trobant-se a Barcelona, el 23 d'abril de 1930, Manuel ordenava el seu testament i designava per marmessor a la seva esposa Maria. Tots els seus fills haurien de rebre la part corresponent a la seva llegítima paterna. A més a més,

Matilde havia de rebre la finca i casa coneguda com *Torre Carme*, situada al terme de Cardona, a la partida de Coma, la qual havia estat heretada per Manuel de la seva madrastra Matilde Combellas sota la condició de llegar-la a la seva néta Matilde. Pel que feia a la resta dels seus béns, cedia l'usdefruit vitalici a la seva esposa Maria, i l'heretat universal seria *pro indiviso* per als seus fills.

Anys després, arran la proclamació de l'Estat Català feta el 6 d'octubre de 1934 i el seu fracàs amb la suspensió de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i la caiguda violenta de l'Ajuntament de Cardona llavors encapçalat per Joan Torrents i Macià de l'Esquerra Republicana de Catalunya (guanyadors de les eleccions municipals celebrades el gener de 1934), Manuel tornaria ser Alcalde de la vila en ser designat president de la comissió gestora constituïda amb data del 14 d'octubre per la Comandància Militar de Manresa en substitució del consistori derrocat. Manuel Sala va dirigir el nou consell municipal fins el 28 de febrer de 1936, data aquesta del triomf del Front Popular i el retorn a l'alcaldia de Joan Torrents.

Arribat el juliol de 1936, esclatava la Guerra Civil i els fets revolucionaris que s'esdevingueren en el curs d'aquell estiu (assalt i crema de l'església parroquial, persecucions, tortures i assassinats com el comès en la persona de l'exalcalde Joan Torras Pujol) aconsellaren a Manuel traslladar-se fins el poble veí de Su, a la casa dels seus sogres, on moriria el 10 d'octubre de 1936, a causa d'una pulmonia, a l'edat de seixanta-un anys.

Les circumstàncies viscudes aleshores, comportaren que la seva filla gran, Matilde, es fes càrrec de mantenir oberta la farmàcia en el decurs de la contesa.

3.6.- La sisena generació: Ramon Sala i Bertran (n. 1914 / † 2001)

Ramon Sala va néixer a Cardona, l'any 1914. Acabada la guerra, estudià farmàcia a les universitats de Santiago i Barcelona, obtenint el títol de llicenciat en farmàcia el 1940.

Va ser el continuador del negoci familiar; junt amb el seu germà Manuel (n. 1910 / † 1976), que exercia com ajudant. Ramon es va maridar amb Francis Queralt Culleres, oriünda de Menàrguens. Fruit d'aquest enllaç només nasqué un fill, Manuel Sala i Queralt. A mans del qual deixà la farmàcia quan es va jubilar el 1984.

3.7.- La setena generació: Manuel Sala i Queralt (n. 1955)

Manuel va néixer l'any 1955, a Cardona. Va cursar la carrera de Farmàcia a la Universitat de Barcelona, completant els seus estudis l'any 1978. I en l'actualitat és el titular de la farmàcia, l'establiment familiar de la plaça del mercat. Manuel es va casar el 5 d'agost de 1981 a l'abadia de Montserrat amb Palmira Arnau i Tristany, filla de Cardona, essent pares de Maria Sala i Arnau (n. 13/XII/1982), en l'actualitat cursant la carrera de farmàcia; i de Jordi Sala i Arnau (n. 27/III/1984), la vuitena generació de la família.

Fons documentals

Per la realització d'aquest treball s'han fet servir diverses fonts documentals a part de l'arxiu familiar:

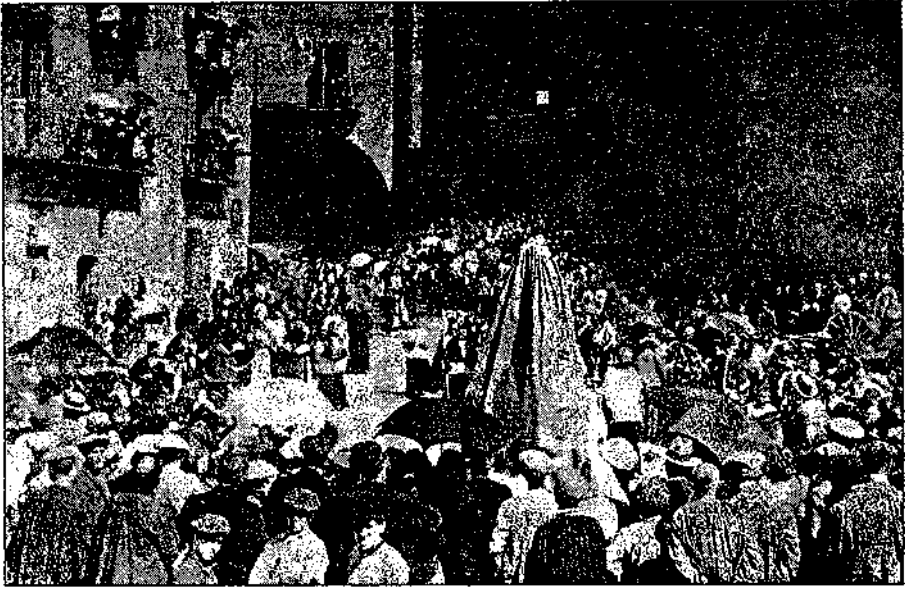
- Arxiu Històric de Cardona
- Arxiu Parroquial de Sant Miquel i Sant Vicenç de Cardona
- Arxiu Patrimonial Família Sala

Notes

1. El millor exponent al Principat d'aquesta evolució va ser l'Hospital General o de la Santa Creu de Barcelona i el seu impressionant edifici gòtic, actual seu de la Biblioteca de Catalunya
2. Unitat de compte característica del sistema monetari medieval que es corresponia amb les següents equivalències: 1 lliura = 20 sous = 12 diners.

Bibliografia:

- GALERA I PEDROSA, A.: «Cònsols i metges. Sobre l'assistència sanitària en la vila de Cardona al llarg del segle XV (anys 1419-1473)», *Gimbernat*, vol. XXI (VIIIè Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Barcelona, 3-5 juny 1994, vol. I), Barcelona, 1994, p. 150-155.
- GALERA I PEDROSA, A. - FUENTES MARTÍNEZ, A. - GUITART I TARRÉS, X.: *Mil anys d'assistència hospitalària a la vila de Cardona. L'hospital-residència Sant Jaume (segles XI-XX)*, Cardona, Generalitat de Catalunya - Departament de Benestar Social, 1995.

Dues instantànies de l'Alcaldia de Manuel Sala: la inauguració de la font monumental de la Fira de dalt i la celebració dels Jocs Florals arran la celebració del bicentenari de la rendició de Cardona el 1714. Festa Major de 1914. (Foto: Arxiu Històric de Cardona)